דרשוני כרך א — מדרשי דינה

מדרשי דינהרבקה לוביץ

'וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן... וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד... וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן... וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן... וַתַּהַר ... וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן... וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן... וְאַחַר יָלְדָה בַּת' (בראשית פרקים כט-ל)

מהו 'ואַחַר'? – אחר כל הבנים האלה ילדה בת.יש שדרשו 'אחר' לשון צער, ויש שדרשו לשון שמחה.לשון צער, שלא עשה יעקב משתה בלידתה של דינה, ולא בא יעקב כשקראה אותה אמה בשמה, אלא יצא הכרוז ואמר בת נולדה ליעקב, ועולם כמנהגו נוהג. לשון שמחה, שהייתה משתוקקת לאה לבת. קודם לכן הייתה מבקשת לשמח את בעלה יעקב בבנים זכרים, ולהתעלות על אחותה בבנים זכרים. אחר זאת, משילדה לאה את כל הבנים הזכרים האלה, לא ביקשה לעצמה אלא בת.

'וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב' (בראשית לד, א)

למה השמיעה התורה כאן שדינה בת יעקב הייתה, ולא אמר כן למעלה? הייתה דינה יושבת אצל לאה כל הימים עד שבגרה. משהגיעה לפרקה, יצאה מן האוהל לראות בבנות הארץ. אמר יעקב ללאה: סבתי שרה ואמי רבקה יושבות היו באוהל תמיד, ונר דולק בו וענן קשור מעליו. זו סקרנית היא, יוצאה ורואה בבנות הארץ, ואינה משלי. לפיכך אמרה התורה: 'ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב'.

'וַתֵּצֵא דִינָה'

יש שדרשו על מקרא זה 'כאמה כן בתה'. ויש שדרשו 'כאביה כן בתו'.כאמה, שנאמר 'ותצא לאה לקראתו' (בראשית ל, טז). מה זו יצאה לקבל פני בעלה בדבר מצווה, אף זו לשידוכין יצאה.כאביה, שנאמר 'ויצא יעקב' (שם, כח, י). מה זה יצא בשל אחיו עשיו, אף זו יצאה בשל אחיה למצוא לה מקום.

'וַתֵּצֵא דִינָה ... לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ'

דינה זנב לאחיה הייתה. משגדלה, ראתה שאין מקומה אתם, יצאה לראות בבנות הארץ.הוא שנאמר 'או חברותא או מיתותא'.

'וַתֵּצֵא דִינָה ... לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ'

שתקנית הייתה דינה, וקול לא היה לה. וכל כך למה? משום שבני ביתה לא הקשיבו לה ולא הרבו לדבר עמה, כמו שאמרו חכמים: 'אל תרבה שיחה עם האשה'. לפיכך יצאה לראות בבנות הארץ.

דינה כאילמת הייתה, הוא שנאמר 'ותצא דינה... לראות' לראות יצאה, ולא לשמוע. ועוד נאמר 'וישכב אתה ויענה' (בראשית לד, ב) ולא נאמר 'ותצעק דינה'. וכי יעלה על דעתך שלא צעקה דינה? אלא כאילמת נהייתה, שמחמת הכאב ומחמת הבושה נשתתקה ונדמה.

'וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ'

בבית המדרש של ברוריה חלקו אם לרצונה היה הדבר אם לאו.יש שאמרו שלא לרצונה היה, שהרי הכתוב אומר 'וַיִּקַּח אֹתָהּ' (בראשית לד, ב), מלמד שחטף אותה שכם. ועוד אומר הכתוב 'וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ' – 'אֹתָהּ' ולא 'עִמָּהּ', מלמד שכפה עצמו עליה. ועוד אומר הכתוב 'וַיְעַנֶּהָ', כפשוטו.ויש שאמרו לרצונה היה הדבר, שנאמר 'וַיִּקַּח אֹתָהּ' ואין קיחה אלא לשון חיתון, כמו שנאמר 'כי יקח איש אשה' (דברים כד, א). ועוד נאמר 'וישכב אתה' כפשוטו. ועוד נאמר ' וַיְעַנֶּהָ' מלמד שבא עליה

בעונתה. אי נמי שענה לה – שהייתה שואלת ושואלת לאחיה והם היו דוחקין בה ולועגין לה, עד שבא שכם וענה לה.

שתיקתה של דינה מסוף העולם ועד סופו. וזוהי צעקה שבלב.שתי נשים נאנסו ושתיקתן מסוף העולם ועד סופו: דינה, ותמר אחות אמנון. אצל תמר אמר הכתוב: 'ותלך הלוך וזעקה ויאמר אליה אבשלום אחיה... אחותי החרישי אחיך הוא אל תשיתי את לבך לדבר הזה ותשב תמר ושממה' (שמואל ב' יג, כ).

מדרשים אלו פורסמו לראשונה בתוך: רבקה לוביץ, 'מדרשים פמיניסטיים', נחם אילן (עורך). עין טובה: דו-שיח ופולמוס בתרבות ישראל, ספר היובל לטובה אילן, בני ברק תשנ"ט; וכן בתוך: רבקה לוביץ, 'ותלך לדרוש – מדרש נשי יוצר', טובה כהן (עורכת), האשה ביהדות: סדרת דיונים, 11(תשס"ג), עמ' 22-20.

סבתי שרה ואמי רבקה – על פי בראשית רבה ס, טז. כאמה כן בתה – ירושלמי, סנהדרין פרק ב הלכה ו. או חברותא או מיתותא – בבלי, תענית כג, ע"א. אל תרבה שיחה – משנה, אבות א, ה.